

МЕРЕЙ

БАТЫРЛАРДЫҢ БАПКЕРІ

Қазақ күресінің қара нары Ерғали Мұхитдинов туралы толғаныс

Әлемдік спорт – Олимпиадалық және Ұлттық спорт түрлері болып бөлінеді. Алайда, дзюдо сияқты ұлттықтан олимпиадалық деңгейге жетіп, әлем мойындаған спорт түрлері де бар. Қазақ халқының ұлттық спорт түрлері Тәуелсіздік алған соң ғана ресми тіркеліп, халықаралық дәрежеге ие болды. Солардың бірі – бұған дейін самбо күресінің бір саласы болып, кейін бөлініп шыққан Қазақ күресі. Қазақ күресі бүгінде өз бағдарламасы, оқулықтары, федерациясы бар ел таныған спорт түрі.

Нұрлан
СҮЙІН

Тарихы терең жекпе-жек

Қазақ күресі (Қазақша күрес) тарихы тереңнен тартылған шығыс жекпе-жек өнерінің бірі. Бұл күрес түрі сонау жаугершілік заманнан қалыптасқан, эпостық жырларда айтылады. Халықаралық деңгейде танылған балуандардың барлығы Балуан Шолақ, Қажымұқан Мұңайтпасовтар әуелі қазақша күрес шебері болған. Кеңес Одағы орнап, Қызыл Армияның қажетіне жараған САМБО күресі де сол Кеңес Одағындағы шығыс халықтарының күресінен куралған.

Жалпы, біздің ұлттық күресіміз Кеңес билігі орнағаннан кейін «Қазақша күрес» атауымен ресми тіркелген болатын. Тәуелсіздік келген соң атауы Қазақ күресі бол атылып, өз Қазақ күресі федерациясы құрылды. 2004 жылы Германияның Берлин қаласында өткен Қазақтардың Бүкіләлемдік қурылтайында Халықаралық Қазақ күрес федерациясы құрылды. Ал 2005 жылы Ресейдің Алтай өлкесінде Қазақша күрестен 1-Азия чемпионаты өтті.

2005 жылы Қазақ күресінен ҚР Президентінің Кубогы үшін Халықаралық турнир өтіп, оған әлемнің 25 елінен 100-ден астам балуан қатысты. Бұл Қазақ күресінің халықаралық деңгейде мойындалуы болды. Бүгінде Азия, Әлем чемпионаттары, халықаралық турнирлер өткізілетін Қазақ күресінің алғашқы федерация президенті, профессор Ерғали Мұхитдинов болды.

Оңтүстіктің оғыланы

Оңтүстіктің қасиетті Отырар топырағында 1950 жылы дүниеге келген Ерғали бала кезінен ширақ, намысқой, кім болса да күреске кетуге бейім еді. Қатарларымен алысып-жуысып өскен Ерғалидың мектепке барып, дене тәрбиесі деген сабаққа қатысуы алаңсыз балалықтан алыстап, тәртіпке төселуінің бастауы болатын.

Мектепте жүріп спорттың неше түрі болатынын, ол жүйелі түрде түрлі жаттығумен басталатынын білді, Өзі де бокс деген спорт түрімен айналысып, алғаш рет былғары қолғап киген сонда. Алғашқы бапкері Арыстан Сәрсенбаев Арыс қаласында бокстың қыр-сырын үйретіп, шәкіртін шындаған. Спортқа бейім бозбала қала, облыс деңгейіндегі нәтижелерге жеткен.

Әскерге алынғанда самбо спорты сиқырлап, боз кілемнен бір-ақ шыққан. Самбода да тәуір нәтижелер көрсетті. Тегінде бар балуан жігіт бір жылдың ішінде батальон чемпионы атанып, Қазақстан, Орта Азия чемпионаттарына қатысқан. Солай ұлттық күрестердің жиынтығы болған самбо күресінің шебері болды. Жап-жақсы балуан боп қалыптасқан Ерғали Мұхитдинов әскерден оралғасын Қазақ күресіне бет бұрған. Ондағы мақсат – ұлттық күрестен нәтижеге жетіп, сол арқылы қазақша күресті самбо сияқты насихаттап, дәрежесін көтеру. Бұл күресте де тәуір нәтижелер көрсетті. Ерғали балуан Қазақстанның, Орта Азияның чемпионы атанды. Қазақ ССР Спорт шебері болды.

Өмірін Қазақ күресіне арнаған

Сол кездері, 1978 жылы Қазақ Дене шынықтыру институтын үздік бітірді.

Болашағын да осы Қазақ күресімен байланыстырды. Осынау бір ұлттық спорт жойылып кетпес үшін бар күш-жігерін салды. Кеңес Одағы кезеңінде самбо күресінің қосағында болған қазақша күресті дербес спорт түрі қылып федерация құру мәселесі тұрды. Сол мақсатта Алматыда қалалық Қазақша күрес федерациясы құрылды. Бұл оңай шаруа емес еді, құжаттары бар, жарыстар ұйымдастыру дегендей.

Алматыда ЖОО студенттері арасында ай сайын жарыстар ұйымдастырылды. Бұл Қазақша күрестің дербес спорт түрі боп қалыптасуына керек еді. 1981 жылы Семей қаласында Қазақша күрестен Республикалық турнир ұйымдастырылып, алғашқы рет Қазақ КСР-ның Қазақша күрес федерациясы құрылды.

Бұл Ерғали сияқты интуизастардың үлкен жеңісі еді. Енді ұлттық күресті халықаралық деңгейге шығару деген үлкен жұмыс күтіп тұрды. Ерғали Мұхитдинов бірауыздан федерацияның тұңғыш төрағасы болып сайланды. 1991 жылы Кеңес Одағы тарқап, дербес мемлекеттердің ұлттық спортқа мойын бұруға мүмкіншілігі қалмады. Сонда да мықты жігіт жиналып, ұлттық күрестің жойылып кетпеуіне барын салды. Керекуде бас қосып, Тәуелсіз елдің Қазақша күрес федерациясын қайта жасақтап, Ерғали Мұхитдиновты қайта сайлады.

Ерғали да ұлттық күрес үшін күш-жігерін аямады. Біраздан соң Е.Мұхитдинов федерация тізгінін сол кездегі ҚР Білім және ғылым министрі, самбодан қазақтан шыққан тұңғыш КСРО Спорт шебері Шайсұлтан Шаяхметов мырзаға берді. Ол кезде Ш.Шаяхметовтың Қазақша күресті халықаралық деңгейге шығаруға мүмкіндігі мол еді. Тәуелсіздіктің нығаюмен бірге Қазақ күресі де қанаты қатайып, Халықаралық, Бүкіләлемдік федерациялар құрылып жатты. Институт бітіріп, бар өмірін бапкерлікке, педагогикаға арнаған

Ерғали Мұхитдинов әлі де аттан түскен жоқ. Белді бір ұлттық университетте Дене шынықтыру кафедрасында жұмыс істейді. Әрине, әскердің генералы сияқты педагогиканың, оның ішінде дене шынықтырудың профессоры да әзірге тізгінін бермейтіні белгілі. Жарты ғасырға жуықтаған ұстаздықта кімді тәрбиелемеді десеңші. Ұстаздың алдынан бүгінгі әкімдер де, жұдырығы жуан жігіттер де, чемпиондар да шыққан. Себебі, Е.Мұхитдинов ұстаздық етті. Алматыдағы мықты оқу орындарының Дене тәрбиесі кафедраларын басқарды.

1984–1996 жылдары Алматы малдәрігерлік институтында Дене тәрбиесі кафедрасының меңгерушісі болса, 1996–2005 жылдарда Қазақ ұлттық аграрлық университетінде кафедра меңгерушісі болды. 2005–2009 жылдарда Қазақ көлік және коммуникация академиясында, 2008–2009 жылдарда Қазақ Спорт және туризм академиясында кафедра меңгерушісі, одан кейін Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогика университетінде кафедра басқарды.

Бүгін де Қазақ ұлттық қыздар педагогика университетінде еңбек етіп жүр. Осы жылдарда Ерғали Мұхитдинов ұстаздың алдын көргендердің қатарында әлемдік, халықаралық жарыстар жүлдегерлері, бүгінгі депутаттар, әкімдер, т.б. бар. «Солардың бәрін тек шын сөйлеуге, әділдікке, нәтижеге жетуге тәрбиеледім», – дейді ұстаз. Солай болып келе жатыр да. Қалай болғанда да, Ерғали ұстаз қазақ жігіттеріне қалыптасу шағында дұрыс тәрбие бергені рас. Сонысымен де сыйлы бүгінде ол. Мерейлі жасқа келіп жатқан мықты балуан, үлкен ұстаз.

Иә, педагогика ғылымының кандидаты, профессор, «Қазақша күрес» оқу-әдістемелік куралының авторы, балуан, мықты бапкер, Қазақ күресінен Спорт шебері, Қазақ күресі федерациясының тұңғыш президенті Ерғали аға Мұхитдинов осындай жан. Мерейіңіз үстем болсын, батырлардың бапкері.